

КОГНІТИВНО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ

COGNITIVE-STYLE FEATURES OF WOMEN AND MEN

У статті представлено результати вивчення когнітивно-стильових особливостей осіб різної статі. Когнітивні стилі відбивають стійкі індивідуально-типові способи мислення, сприймання, запам'ятовування, а також вирішення життєвих та професійних проблем. Мета дослідження полягає у вивченні індивідуально-психологічних відмінностей жінок та чоловіків за когнітивними стилями «полезалежність – полenezалежність», «аналітичність – синтетичність», «ригідність – гнучкість». У дослідженні взяли участь 42 людини різної статі у віці від 21 до 60 років. У процесі дослідження було використано комплекс методів та психодіагностичних методик, відібраних відповідно до його мети та завдань. Для проведення тестування було вибрано методику «Вільне сортування об'єктів» Р. Гарднера, методику «Фігури Готтшальдта» та «Методику оцінки розумових дій» (за Ю. З. Гільбухом). Кореляційний аналіз отриманих даних дає змогу вивчити закономірні взаємозв'язки між показниками когнітивних стилів досліджуваних різної статі і встановити, що зазначені зв'язки мають як додатний, так і від'ємний характер. Якісний аналіз довів, що за більшістю параметрів чоловіки і жінки тяжіють до різних когнітивних стилів. Особливо цікавими є результати порівняння середніх показників жінок та чоловіків за низкою параметрів стилю «полезалежність – полenezалежність» (ФГЧ, ФГІ) та стилю «аналітичність – синтетичність» (РКГ, РНГ, КНГ), де спостерігаються статистично значущі відмінності. З'ясувалося, що чоловіки є більш «полenezалежними», ніж жінки. Чоловіки також більш схильні до «синтетичності» під час створення образів сприйняття, а жінки – до «аналітичності». Стосовно стилю «ригідність – гнучкість» суттєвих когнітивно-стильових відмінностей у представників різної статі не виявлено.

Ключові слова: жінки, чоловіки, когнітивний стиль, полезалежність, полenezалежність,

аналітичність, синтетичність, ригідність, гнучкість.

The article presents the results of the research of cognitive style features of people of different sexes. Cognitive styles reflect stable individual-typical ways of thinking, perceiving, remembering, as well as solving life and professional problems. The purpose of our research is to study the individual psychological differences of women and men in cognitive styles "field dependence-field independence", "analyticity-syntheticity", "rigidity-flexibility". 42 people of different sexes aged from 21 to 60 took part in the study. In the process of research, a set of methods and psychodiagnostic techniques were used, selected in accordance with its purpose and tasks. R. Gardner's "Free Sorting of Objects" Method, "Gottshaldt Figures" Method and "Mental Action Assessment Method" (according to Y. Hilbuch) were chosen for testing. Correlation analysis of the obtained data made it possible to study the regular relationships between indicators of cognitive styles of subjects of different sexes and establish that these relationships are both positive and negative. Qualitative analysis proved that men and women tend to have different cognitive styles according to most parameters. Particularly interesting are the results of the comparison of the average indicators of women and men according to a number of parameters of the "field dependence-field independence" style (FCH, FGI) and the "analyticity-synthetic" style (RKH, RNG, KNG), where statistically significant differences are observed. It turned out that men are more "field-independent" than women. Men are also more prone to "syntheticity" when creating images of perception, and women to "analyticity". Regarding the "rigidity-flexibility" style no relevant differences were found among representatives of different sexes.

Key words: women, men, cognitive style, field dependence, field independence, analytical, synthetic, regularity, flexibility.

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.44.6>

org/10.32782/2663-5208.2022.44.6

Черножук Ю.Г.

к. психол. н.,

доцент кафедри загальної та

диференціальної психології

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми. Сучасне суспільство називають інформаційним. Щоб гідно адаптуватися до його умов, людина повинна постійно вдосконалювати способи сприймання, переробки та застосування інформації. Провідну роль у цьому процесі відіграють процесуальні властивості інтелекту, які отримали назву когнітивних стилів. Зазначений термін використовується у психологічній науці для позначення стійких індивідуально-типових способів мислення, сприймання, запам'ятовування, а також вирішення життєвих та професійних проблем.

Когнітивні стилі у різні часи вивчали С. І. Бондар, В. Ф. Боснюк, Д. Броверман, Г. Віткін, Р. Гарднер, К. Готтшальдт, М. Є. Єгорова, Л. Л. Жердецька, І. М. Заярна,

Д. Каган, Дж. Келлі, Р. В. Каламаж, Г. Клаус, Дж. Клейн, В. А. Колга, Т. В. Корнілова, С. Ю. Нарцисова, У. Нійсер, Г. Олпорт, С. Є. Париліс, Г. В. Парамей, М. Піззамігліо, О. П. Пісоцький, Н. І. Пов'якель, М. І. Попова, А. А. Семяшкін, Є. Т. Соколова, А. В. Соловйова, К. Стаднер, М. О. Холодна, Г. К. Юрченко, О. В. Яремчук та ін. Однак, незважаючи на велику кількість досліджень різних аспектів зазначеного явища, недостатньо розробленою, на нашу думку, залишається проблема когнітивно-стильових особливостей особистості жінок і чоловіків. Це й зумовило вибір теми нашої роботи – «Когнітивно-стильові особливості жінок та чоловіків».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиція стильових досліджень у пси-

хології сходить до А. Адлера. Він запроваджує поняття «стиль життя» для позначення «видів компенсації» почуття неповноцінності. Пізніше Г. Шихі характеризує згадане явище як спосіб вирішення психологічних криз, а Г. Олпорт – як форму експресивної поведінки людини [14].

Поступово формуються уявлення про стилі пізнання (Ж. П'яже, Е. Толмен) [9]. Представники когнітивної гілки неофрейдизму вводять у мовний обіг поняття «когнітивні контролі», позначаючи у такий спосіб структури, що керують пізнавальними процесами, ініціюють і контролюють інтелектуальну активність [18]. Зазначені структури досліджуються також представниками когнітивної психології, які доходять висновку, що КС впливають лише на формальні особливості інтелекту і практично не позначаються на його якісних характеристиках [14].

Проблема когнітивних стилів розробляється також у межах концепції індивідуального стилю діяльності (ІСД). У цій парадигмі когнітивний стиль розуміється як формально-динамічна характеристика, що детермінує спосіб вирішення завдання, віддзеркалює індивідуальні відмінності в процесах переробки інформації і є «гностичною підсистемою» ІСД [1]. В. С. Мерлін використовує поняття «індивідуальний стиль діяльності» для характеристики дій, що базуються на властивостях нервової системи і відповідають меті досягнення результату [11].

На думку багатьох сучасних дослідників, когнітивні стилі є результатом взаємодії інтелекту та особистості в процесі вирішення проблемних ситуацій. При цьому перетин пізнавальних структур з особистісними забезпечують стійкість когнітивного стилю, його індивідуальну своєрідність [4].

Практика вивчення когнітивних стилів поставила перед психологами низку проблем. Головна з них, на нашу думку, – це співвідношення когнітивних стилів з інтелектуальними здібностями. У річищі її вирішення сформувалися два підходи. Перший – когнітивний стиль і здібності є відносно автономними явищами.

Одним із представників згаданої точки зору є Г. Віткін. Він пропонує низку характеристик, які відрізняють когнітивні стилі від здібностей. По-перше, стиль на відміну від здібностей не має відношення до рівня інтелектуальних досягнень особистості, а є лише способом виконання інтелектуальних дій; по-друге, стиль є біполярним континуумом, а здібності завжди уніполярні; по-третє, здібність – це ціннісна характеристика, а стиль – ні; по-четверте, здібності можуть зростати або зменшуватися з часом, а стиль є стійкою властивістю особистості; по-п'яте, здібності виявляють себе в певній діяльності, а стиль є єдиним для різних її видів; по-шосте, стилі показують особливості процесів переробки інформації, а здібності характеризують швидкість і правильність вирішення когнітивних завдань [15].

Представники другого підходу розглядають когнітивні стилі у співвідношенні з рівнем розвитку когнітивних здібностей [9]. Так, М. О. Холодна вважає, що КС – це просто «інший» тип інтелектуальних здібностей, Про це свідчить, наприклад, той факт, що велика кількість показників когнітивних стилів позитивно корелює як із показниками традиційних інтелектуальних тестів, так і з іншими показниками інтелектуальної продуктивності [15].

Схожі думки висловлюють дослідники, які працюють у річищі концепції індивідуального стилю діяльності. Наприклад, В. С. Мерлін вважає, що обов'язковою умовою вироблення ІСД особистості є достатньо високий інтелект, який дає змогу розуміти вимоги діяльності, доцільність певних способів дії, відбирати способи роботи, що відповідають можливостям конкретної людини [10].

Зв'язок високого рівня розумових здібностей із КС підтверджено низкою досліджень. Так, А. В. Тихомировою відзначено зв'язок між високим рівнем інтелекту (за тестом Векслера) і «полenezалежністю» [13]. Подібні дані, але на прикладі тесту Равена, отримала А. Б. Коваленко [5]. Установлено також, що типологічно зумовлені відмінності в ІСД спостерігаються лише у випробуваних із достатньо високим рівнем розумового розвитку.

Когнітивний стиль виконує низку важливих функцій. Серед них: адаптаційна (приспосовування до вимог певної діяльності і соціального середовища); компенсаторна (розвиток особистості з опорою на її сильні боки і з урахуванням слабких боків); системоутворююча (вплив на різні аспекти поведінки людини); самовираження (можливість виразити себе через унікальний спосіб виконання діяльності або манеру поведінки) [8].

У психологічній літературі описано більше двадцяти когнітивних стилів. Із метою дослідження когнітивно-стильових відмінностей осіб різної статі нами було вибрано три з них: «полenezалежність – полenezалежність», «аналітичність – синтетичність» та «регідність – гнучкість». Коротко охарактеризуємо їх.

«Аналітичність – синтетичність» показує індивідуальні відмінності в особливос-

тях орієнтації на риси подібності або риси відмінності об'єктів. «Поленезалежність» проявляється у тенденції контролювати вплив зорового поля за рахунок опори на внутрішній досвід і легко виділяти частину зі складної фігури. «Полезалежність» – це тенденція покладатися на зовнішнє видиме поле і відчувати труднощі під час виділення частин цілого. «Ригідність – гнучкість» характеризує ступінь суб'єктивного відчуття складності, яким супроводжується перехід від однієї діяльності до іншої [12].

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у вивченні індивідуально-психологічних відмінностей жінок та чоловіків за когнітивними стилями «полезалежність – поленезалежність», «аналітичність – синтетичність», «ригідність – гнучкість».

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні взяли участь 42 людини у віці від 21 до 60 років, що проживають у м. Одеса. Із метою вивчення когнітивно-стильових особливостей жінок та чоловіків було сформовано дві групи досліджуваних за статевою приналежністю. Першу становили жінки (22 особи), другу – чоловіки (20 осіб).

У процесі емпіричного дослідження було використано комплекс методів та психодіагностичних методик. Він включав: методи спостереження за поведінкою досліджуваних у процесі розв'язування розумових завдань, опитування (бесіди) з метою одержання додаткових відомостей про досліджуваних, тестування за традиційними методиками. Для проведення тестування було вибрано такі психодіагностичні інструменти: методика «Вільне сортування об'єктів» Р. Гарднера, методика «Фігури Готтшальдта» та «Методика оцінки розумових дій» (за Ю. З. Гільбухом).

Обробка результатів досліджування здійснювалася за допомогою кількісного та якісного аналізу. Кількісний (кореляційний) аналіз дав змогу встановити характер зв'язків між параметрами когнітивних стилів досліджуваних. У табл. 1 і 2 містяться основні відомості про зазначені зв'язки (група жінок, група чоловіків).

У вибірці жінок більшість зазначених параметрів має між собою значущі додатні зв'язки на 5 %-му рівні. У такий спосіб РКГ (риса – кількість груп) корелює із РКО (риса – кількість груп з одного об'єкта), ЧКГ (час – кількість груп) – із КНГ (картинки – найбільша група), ЧКГ (час – кількість груп) – із ЧКО (час – кількість груп з одного об'єкта), ЧНГ (час – найбільша група) – із КНГ (картинки – найбільша група), ККГ (картинки – кількість груп) – із ККО (картинки – кількість груп з одного об'єкта), ЧКГ (час – кількість груп) – із ФГБ (фігури – бали), ККГ (картинки – кількість груп) – із ФГЧ (фігури – час), КНГ (картинки – найбільша група) – із ФГЧ (фігури – час), ККГ (картинки – кількість груп) – із ФГІ (індекс полезалежності).

Додатно на 1 %-му рівні параметр РКГ (риса – кількість груп) корелює з параметрами РНГ (риса – найбільша група), ЧКГ (час – кількість груп) – із ЧНГ (час – найбільша група), ЧКГ (час – кількість груп) – із ККГ (картинки – кількість груп), ККГ (картинки – кількість груп) – із КНГ (картинки – найбільша група) та ФГЧ (фігури – час) – із ФГІ (індекс полезалежності). Водночас параметр ОРД (оцінка розумових дій) не виявив значущих зв'язків із жодним із решти параметрів когнітивних стилів.

У вибірці чоловіків однакова кількість зазначених параметрів має між собою значущі додатні зв'язки на 5 %-му рівні та на рівні 1 %. На 1 %-му рівні виявлено зв'язки

Таблиця 1

Співвідношення показників когнітивних стилів (жінки, n=22)

Показники	РНГ	РКО	ЧНГ	ЧКО	ККГ	КНГ	ККО	ФГБ	ФГЧ	ФГІ
РКГ	-773**	612*								
ЧКГ			-811**	653*	722**	-624*		612*		
ЧНГ						521*				
ККГ						-742**	583*		504*	-552*
КНГ									-521*	
ФГЧ										-813**

Примітка. Тут і далі: 1) нулі та коми вилучені; 2) позначення: ** – зв'язок на рівні 1 % ($p < 0,01$), * – на рівні 5 % ($p < 0,05$); 3) показники стилю «аналітичність – синтетичність»: за категорією «риса характеру» – кількість груп (РКГ), найбільша група (РНГ), кількість груп з одного об'єкта (РКО), за категорією «час» – кількість груп (ЧКГ), найбільша група (ЧНГ), кількість груп з одного об'єкта (ЧКО), за картинками – кількість груп (ККГ), найбільша група (КНГ), кількість груп з одного об'єкта (ККО); показники стилю «полезалежність – поленезалежність» розглядалися: кількість правильних рішень, тобто число правильно виділених простих фігур зі складу складних (ФГБ), час, за який було виконано завдання (ФГЧ), та індекс полезалежності (ФГІ); показником стилю «ригідність – гнучкість» була загальна оцінка розумових дій (ОРД).

між параметрами РКГ (риси – кількість груп) і РКО (риси – кількість одного об'єкта), РКГ (риси – кількість груп) і ЧКГ (час – кількість груп), ЧКГ (час – кількість груп) і ЧНГ (час – найбільша група), ККГ (картинки – кількість груп) і КНГ (картинки – найбільша група) та ККГ (картинки – кількість груп) і ККО (картинки – кількість одного об'єкта).

На 5 %-му рівні параметр РКГ (риси – кількість груп) корелює із РНГ (риси – найбільша група), РКО (риси – кількість одного об'єкта) – із ЧКГ (час – кількість груп), КНГ (картинки – найбільша група) – із ФГЧ (фігури Готтшальдта – час), ФГБ (фігури – бали) – із ФГІ (індекс полезалежності) та ФГЧ (фігури – час) – із показником ФГІ (індекс полезалежності).

Водночас параметр ОРД (оцінка розумових дій) подібно до його ж «поведінки» у вибірці жінок не виявив значущих зв'язків із жодним із решти параметрів когнітивних стилів.

Результати виконання методик, вибраних для емпіричного дослідження, наведено в табл. 3. Для визначення статистичної значущості відмінностей у показниках обох груп було застосовано t-критерій Стьюдента.

Наведені у згаданій таблиці результати свідчать про те, що за більшістю параметрів чоловіки і жінки тяжіють до різних когнітивних стилів. Особливо цікавими є результати порівняння середніх показників обох груп за двома параметрами стилю «полезалежність – полenezалежність» (ФГЧ, ФГІ) та трьома – стилю «аналітичність – синтетичність» (РКГ, РНГ, КНГ), де спостерігаються статистично значущі відмінності. Це свідчить про те, що досліджувані чоловіки є більш «полenezалаженими», ніж досліджувані жінки, вони більш схильні до «синтетичності», а жінки – до «аналітичності» під час формування образів сприйняття. Водночас не виявлено приналежність досліджуваних різної статі до певного полюсу стилю «гнучкість – ригідність».

Таблиця 2

Співвідношення показників когнітивних стилів (чоловіки, n=20)

Показники	РНГ	РКО	ЧКГ	ЧНГ	КНГ	ККО	ФГЧ	ФГІ
РКГ	-563*	842**	704**					
РКО			592*					
ЧКГ				-822**				
ККГ					-731**	803**		
КНГ							-511*	
ФГБ								652*
ФГЧ								-694*

Таблиця 3

Показники когнітивних стилів досліджуваних різної статі

Показники	Група	М	Група	М	t-крит
1	ОРД	ЖІН	ЧОЛ	1,16 / 1,19	-0,14
2	РКГ	ЖІН	ЧОЛ	6,50 / 5,45	2,65*
3	РНГ	ЖІН	ЧОЛ	10,82 / 12,30	-2,46*
4	РКО	ЖІН	ЧОЛ	0,73 / 0,70	1,32
5	ЧКГ	ЖІН	ЧОЛ	6,73 / 5,55	1,92
6	ЧНГ	ЖІН	ЧОЛ	10,18 / 12,20	-1,44
7	ЧКО	ЖІН	ЧОЛ	0,23 / 0,25	-0,89
8	ККГ	ЖІН	ЧОЛ	7,73 / 5,90	1,13
9	КНГ	ЖІН	ЧОЛ	6,86 / 8,30	-2,55*
10	ККО	ЖІН	ЧОЛ	0,59 / 0,35	0,68
11	ФГБ	ЖІН	ЧОЛ	21,00 / 22,25	-1,04
12	ФГЧ	ЖІН	ЧОЛ	23,77 / 16,55	3,11**
13	ФГІ	ЖІН	ЧОЛ	1,26 / 1,69	-2,48*

Примітка. Тут і далі: 1) ЖІН – група досліджуваних жінок; ЧОЛ – група досліджуваних чоловіків; 2) показники стилю «аналітичність – синтетичність» (вузький – широкий діапазон еквівалентності): за категорією «риси характеру» – кількість груп (РКГ), найбільша група (РНГ), кількість груп з одного об'єкта (РКО), за категорією «час» – кількість груп (ЧКГ), найбільша група (ЧНГ), кількість груп з одного об'єкта (ЧКО), за картинками – кількість груп (ККГ), найбільша група (КНГ), кількість груп з одного об'єкта (ККО); показники стилю «полезалежність – полenezалежність» розглядалися: кількість правильних рішень, тобто число правильно виділених простих фігур зі складу складних (ФГБ), час, за який було виконано завдання (ФГЧ) та індекс полезалежності (ФГІ); показником стилю «ригідність – гнучкість» була загальна оцінка розумових дій (ОРД).

Тепер наведемо психологічну інтерпретацію виявлених емпіричних фактів. Перше. У результаті нашого дослідження було встановлено, що чоловікам більш властива «полenezалежність», а жінкам – «полезалежність». Найбільш чіткі відмінності між «полезалежними» і «полenezалежними» проявляються в особливостях сприйняття. Для «полenezалежних» «картинка», що сприймається, є значно більш структурованою, ніж для полезалежних. Тому їм, наприклад, легше виконувати тест Готтшальдта – знаходити в замаскованих фігурах еталонні і вказувати на них.

«Полenezалежність» притаманна людям, що спираються переважно на власні знання та досвід. Вони менш залежні від впливу зовнішніх чинників, у різних ситуаціях виокремлюють більш істотні, а не більш помітні риси. Загалом цей полюс стилю ПЗ – ПНЗ структурує процес сприйняття інформації. «Полезалежні» орієнтуються скоріше на зовнішню інформацію, часто ігнорують важливі деталі об'єкта, що сприймається. Це створює відповідні труднощі під час розв'язання перцептивних завдань [12].

«Полenezалежні» часто більш успішні в інтелектуальній діяльності, а «полезалежні» є більш товариськими, схильними до соціальних контактів. «Полenezалежні», як правило, вибирають сферу діяльності, що вимагає високого ступеня самостійності у засобах досягнення вибраної мети. «Полезалежним» частіше подобається такий рід занять, у якому засоби діяльності заздалегідь задані, обумовлені, уважають за краще колективне виконання завдання [2].

Дія ПЗ – ПНЗ поширюється на різні види діяльності і, насамперед, на навчання. «Полenezалежні» більш активні під час занять у школі і ВНЗ, мають більш високу здатність опановувати навчальний матеріал. Вони частіше демонструють внутрішню мотивацію навчальної діяльності.

У «полenezалежних» краще розвинене образне мислення, вони стійкі до навіювання, більш кмітливі, самостійні, критичні, легко змінюють установки, у них більш стабільна самооцінка, більш об'єктивні підходи до вирішення проблем. Проте «полезалежні» краще спілкуються з людьми, позитивніше оцінюють себе, менш конфліктні і легше доходять згоди з оточуючими [9].

Друге. Ми також отримали відомості про те, що жінки тяжіють до «аналітичності», а чоловіки – до «синтетичності». Стиль «аналітичність – синтетичність» показує особливості орієнтації особистості на подібність або відмінність об'єктів [17]. Під синтетичністю розуміється формування образів сприйняття під час руху від загальних

ознак до часткових. Протилежний полюс цього стилю – «аналітичність» передбачає рух від часткових до загальних ознак [6; 7].

Досліджувані, що належать до полюсу «аналітичність», менш схильні продукувати оригінальні ідеї, вони більш ригідні та нетолерантні до змін, гірше сприймають суперечливу інформацію, характеризуються більш високим рівнем тривоги, недовірливості, настороженості. Їхньою домінуючою емоцією є страх. «Аналітичні» особи більш орієнтовані на виконання соціальних вимог і чекають на схвалення оточуючими своїх дій [там само].

Полюс «синтетичність» часто передбачає більш високі показники академічної успішності, темпу навчання, мимовільного і довільного запам'ятовування. «Синтетикам» притаманна також більш висока оригінальність продукованих ідей. Особи, що належать до полюсу «синтетичність», також менш ригідні та досить толерантні до змін у раніше сформованих понятійних схемах, краще сприймають суперечливу інформацію, у них дещо нижчий рівень тривоги [там само].

Причини приналежності осіб різної статі до певних полюсів різних когнітивних стилів ще недостатньо вивчені. Однак дослідниками з'ясована наявність принаймні двох релевантних чинників. Так, встановлено, що за гендерні відмінності у когнітивних стилях «відповідають» лобові долі мозку, а вони дещо по-різному «працюють» у жінок і чоловіків [16]. Зазначені відмінності також можуть бути зумовлені особливостями сімейного виховання в ранньому віці й особливостями розвитку і виховання школярів у підлітковий період [3].

Висновки з проведеного дослідження. Когнітивні стилі – це стійкі індивідуально-типові способи мислення, сприймання, запам'ятовування, а також вирішення життєвих та професійних проблем. У процесі емпіричного дослідження було використано комплекс методів та психодіагностичних методик, відібраних відповідно до мети та завдань дослідження. Для проведення тестування було вибрано методу «Вільне сортування об'єктів» Р. Гарднера, методу «Фігури Готтшальдта» та «Методу оцінки розумових дій» (за Ю. З. Гільбухом). Кореляційний аналіз дав змогу вивчити закономірні взаємозв'язки між показниками когнітивних стилів і встановити, що зазначені зв'язки мають як додатний, так і від'ємний характер. Виходячи з мети та завдань роботи, було створено дві групи досліджуваних: досліджувані-жінки (ЖІН), досліджувані-чоловіки (ЧОЛ). Якісний аналіз отриманих даних довів, що за більшістю

параметрів чоловіки і жінки тяжіють до різних когнітивних стилів. Особливо цікавими є результати порівняння середніх показників обох груп за низкою параметрів стилю «полезалежність – полenezалежність» (ФГЧ, ФГІ) та стилю «аналітичність – синтетичність» (РКГ, РНГ, КНГ), де спостерігаються статистично значущі відмінності. З'ясувалося, що досліджувані чоловіки є більш полenezалаженими, ніж досліджувані жінки. Чоловіки також більш схильні до «синтетичності» під час формування образів сприйняття, а жінки – до «аналітичності». Стосовно стилю «ригідність – гнучкість» суттєвих когнітивно-стильових відмінностей у представників різної статі не виявлено.

Дослідження буде продовжене, по-перше, на більших за чисельністю вибірках, по-друге, його можливим напрямом може бути вивчення відмінностей між жінками й чоловіками за такими когнітивними стилями, як «імпульсивність – рефлексивність», «висока – низька когнітивна складність» та низкою інших.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голубева Э. А. Способности и склонности. Москва : Педагогика, 1989. 199 с.
2. Егорова М. С. Проблема зависимости-независимости от поля и возможность ее исследования в генетике поведения. *Вопросы психологии*. 1981. № 4. С. 161–168.
3. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 544 с.
4. Клаус Г. Введение в дифференциальную психологию учения. Москва : Прогресс, 1987. 143 с.
5. Коваленко А. Б. Психология розуміння. Київ : Геопринт, 1999. 184 с.
6. Колга В. А. Дифференциально-психологическое исследование когнитивного стиля и обучаемости : дис. ... канд. психол. наук. Таллинн, 1976. 164 с.
7. Колга В. Возможные миры когнитивных стилей. *Когнитивные стили*. Таллинн : ЭИИЛ, 1986. С. 32–37.
8. Кордуэлл М. Психология. А–Я. Словарь-справочник / пер. с англ. Москва : ФАИР-ПРЕСС, 2000. 448 с.
9. Корнилова Т. В., Парамей Г. В. Подходы к изучению когнитивных стилей: двадцать лет спустя. *Вопросы психологии*. 1989. № 6. С. 140–147.
10. Мерлин В. С. Очерк теории темперамента. Пермь : ПГУ, 1973. 302 с.
11. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. Москва : Педагогика, 1986. 254 с.
12. Палій А. А. Диференціальна психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.
13. Тихомирова И. В. Стилевые и продуктивные характеристики способностей: типологический подход. *Вопросы психологии*. 1988. № 3. С. 106–115.
14. Холодная М. А. Психология интеллекта: Парадоксы исследования. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 272 с.
15. Холодная М. А. Психологический статус когнитивных стилей: предпочтения или «другие» способности. *Психологический журнал*. 1996. Т. 17. № 1. С. 61–69.
16. Чуйкова Е. В. Гендерная когнитивность: отличия в аспекте нейробиологии, генетики, мыслительных паттернов и социального поведения. *Грані*. 2016. № 5 (133). С. 23–28.
17. Gardner R. W. & Long R. I. Cognitive controls of attention and inhibition : A study of scanning behavior. *Brit. Journ. of Psychol.* 1962. № 53, 2. P. 129–140.
18. Guilford J. P. Cognitive styles: What are they? *Educat. and Psychol. Measurement*. 1980. № 40, 3. P. 715–735.